

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب‌ها شیخ محمد صالح المنجد حفظه الله تعالى

موضوع:

مقدمات؛ حجت؛ کتاب خداوند؛ تفسیر قرآن؛ تفسیر برخی آیات قرآن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پرسش

نویسنده: علی

تاریخ: ۱۳۹۶/۱/۱۶

کدام آیات قرآن سجده‌ی واجب دارند؟ کیفیت سجده‌ی واجب بعد از آن‌ها چگونه است؟ آیا باید بر خاک و رو به قبله باشد و ذکر خاصی دارد؟

پاسخ

تاریخ: ۱۳۹۶/۱/۱۹

لطفاً به نکات زیر توجه فرمایید:

الف.

در کتاب خداوند آیاتی هستند که امر به سجده کردن برای خداوند می‌کنند و تبعاً بر خواننده و شنونده‌ی آن‌ها به اقتضای وجوب اطاعت امر خداوند واجب است که در پی خواندن و شنیدن آن‌ها برای خداوند سجده کنند و آن‌ها دست کم ۴ آیه‌اند:

۱. آیه‌ی ۱۵ سوره‌ی سجده که می‌فرماید: ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا دُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾؛ «تنها کسانی به آیات ما ایمان می‌آورند که چون به آن تذکر داده می‌شوند به سجده می‌افتند و به ستایش پروردگارشان تسبیح می‌گویند و آنان بزرگی نمی‌جویند»؛ با توجه به اینکه خودداری خواننده یا شنونده از سجده در پی آن به معنای نبودن او از کسانی است که به آیات خداوند ایمان می‌آورند و این عقلاً مفید و جوب سجده است؛ چنانکه یکی از یارانمان ما را خبر داد، گفت:

«كَانَ الْمَنْصُورُ إِذَا يَتْلُو أَوْ يَتْلَى عَلَيْهِ مَا فِي سُورَةِ السَّجْدَةِ يَسْجُدُ وَيَقُولُ: سُبْحَانَ رَبِّيَ وَبِحَمْدِهِ خَرَّزْتُ لَهُ سَاجِدًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُسْتَكْبِرِينَ»^۱؛ «منصور هرگاه آیه‌ای که در

۱. گفتار ۱۲۰، فقره‌ی ۲

با این حال، چیزی که از وجوب این سجده می‌کاهد و آن را در جایگاهی پایین‌تر از سجده‌ی واجب در سوره‌ی فصلت، نجم و علق قرار می‌دهد این است که علاوه بر سجده، به رکوع و انجام کار نیک امر کرده است و این می‌تواند قرینه‌ای بر آن باشد که مرادش سجده‌ی در نماز است، نه لزوماً در پی تلاوت، در حالی که آیات سجده در سوره‌ی فصلت، نجم و علق از چنین قرینه‌ای خالی هستند و تبعاً اختصاص‌شان به سجده‌ی در نماز بعید است.

۳. آیه‌ی ۲۱ سوره‌ی انشقاق که می‌فرماید: **﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾**؛ «و چون قرآن بر آنان خوانده می‌شود سجده نمی‌کنند»؛ با توجه به اینکه خودداری خواننده یا شنونده از سجده در پی آن به معنای بودن او از کسانی است که در آن نکوهش شده‌اند و این عقلاً مفید و خوب سجده است؛ چنانکه یکی از یارانمان ما را خبر داد، گفت:

«سَمِعْتُ الْمَنْصُورَ يَقُولُ: إِنِّي لَأَسْتَحْيِي مِنَ اللَّهِ أَنْ أَقْرَأَ عَلَيَّ: ﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾﴾ فَلَأَسْجُدَ وَمَنْ فَرَعَ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ أَوْ اسْتِمَاعِهِ فَلْيَسْجُدْ»؛ «شنیدم منصور می‌فرماید: من هرآینه از خداوند شرم می‌دارم که بر من خوانده شود: >و چون قرآن بر آنان خوانده می‌شود سجده نمی‌کنند< پس سجده نکنم و هر کس از خواندن قرآن یا شنیدن آن فارغ می‌شود باید سجده کند».

با این حال، چیزی که از وجوب این سجده می‌کاهد این است که پیش از آن فرموده است: **﴿فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾**^۲؛ «پس آنان را چه می‌شود چرا ایمان نمی‌آورند؟!» و این نکوهش پسین را متوجه غیر مؤمنان می‌کند که از روی کفر سجده نمی‌کنند، نه کسانی که ایمان دارند و از روی غفلت یا سستی سجده نمی‌کنند.

بنابراین، می‌توان گفت که سجده کردن در پی این آیات سه‌گانه مانند «عزائم چهارگانه» واجب نیست، ولی مستحب مؤکد، بلکه -بنا بر حرمت تشبیه به نکوهیدگان- مقتضای احتیاط واجب است؛ چنانکه یکی از یارانمان ما را خبر داد، گفت:

«قَالَ لِي الْمَنْصُورُ: مَهْمَا تَرَكْتَ مِنْ سُجُودِ الْقُرْآنِ فَلَا تَتْرُكْ سُجُودَ سَبْعِ آيَاتٍ: آيَةٍ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ وَآيَةٍ فِي الْحَجِّ وَهِيَ ثَانِيَتُهُ وَآيَةٍ فِي أَلَمِ تَنْزِيلِ وَآيَةٍ فِي حَمِ السَّجْدَةِ وَآيَةٍ فِي النَّجْمِ وَآيَةٍ فِي الْإِنْشِقَاقِ وَآيَةٍ فِي إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، قُلْتُ: أَعْلَى الْإِحْتِيَاظِ؟ قَالَ: نَعَمْ»^۳؛ «منصور به من فرمود: هر چه از سجده‌های قرآن را ترک می‌کنی سجده‌های هفت آیه را ترک نکن: آیه‌ای که در بنی اسرائیل است، آیه‌ای که در حج است و آن دومی آن است،

۱. گفتار ۱۲۰، فقره‌ی ۵

۲. الإنشقاق / ۲۰

۳. گفتار ۱۲۰، فقره‌ی ۱

آیه‌ای که در الم تنزیل (سجده) است، آیه‌ای که در حم سجده (فصلت) است، آیه‌ای که در نجم است، آیه‌ای که در انشقاق است و آیه‌ای که در إقرأ باسم ربك الذی خلق است، گفتم: از باب احتیاط؟ فرمود: آری».

از اینجا دانسته می‌شود که نظر مالکیه و شافعیه مبنی بر استحباب همه‌ی سجده‌های قرآن و عدم وجوب هیچ یک از آن‌ها با استناد به روایاتی واحد و متعارض -هر چند موافق با اصل است- صحیح نیست؛ چراکه امر کتاب خداوند ظاهر در وجوب است و نسخ آن با استناد به روایات امکان ندارد؛ همچنانکه نظر حنفیه مبنی بر وجوب همه‌ی سجده‌های قرآن از جمله سجده‌ی آیه‌ی ۲۰۶ سوره‌ی أعراف، آیه‌ی ۱۵ سوره‌ی رعد، آیه‌ی ۴۹ و ۵۰ سوره‌ی نحل، آیه‌ی ۵۸ سوره‌ی مریم، آیه‌ی ۱۸ سوره‌ی حج، آیه‌ی ۶۰ سوره‌ی فرقان، آیه‌ی ۲۵ و ۲۶ سوره‌ی نمل و آیه‌ی ۲۴ سوره‌ی ص صحیح نیست؛ چراکه این آیات بر خلاف ۷ آیه‌ی مذکور، در سیاق امر به سجده یا ستایش سجده کنندگان در حین تلاوت یا استماع قرآن نیستند، بلکه در سیاق ستایش مطلق سجده کنندگان یا سجده کنندگان خاصی مانند فرشتگان و پیامبران هستند و اصل نیز بر عدم وجوب سجده در آن‌هاست و با این وصف، حکم به استحباب سجده در آن‌ها متعین است.

ب.

سجده‌ی تلاوت بر کسی که آیه‌ی سجده را می‌خواند و بر کسی که آیه‌ی سجده بر او خوانده می‌شود، واجب است، ولی بر کسی که آیه‌ی سجده بر او خوانده نمی‌شود، بلکه بر کسی دیگر خوانده می‌شود و او بدون اراده و توجه می‌شنود، واجب نیست؛ به دلیل اصل عدم وجوب و به دلیل آیاتی که سجده را بر ﴿الَّذِينَ إِذَا دُكِّرُوا بِهَا﴾؛ «کسانی که به آن تذکر داده می‌شوند» و کسانی که ﴿يَتْلَى عَلَيْهِمْ﴾؛ «بر آن‌ها تلاوت می‌شود» و کسانی که ﴿قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ﴾؛ «قرآن بر آنان خوانده می‌شود» واجب می‌دانند.

ج.

سجده‌ی تلاوت با هر کیفیت‌ی که در عرف مسلمانان سجده محسوب شود کافی است، اگر چه بر روی خاک و رو به قبله نباشد، ولی بهتر است با کیفیت‌ی شبیه به کیفیت سجده‌ی نماز انجام شود. همچنین، طهارت شرعی برای آن شرط نیست؛ چراکه امر به آن در همه‌ی موارد مطلق است و شرعاً یا عرفاً نماز محسوب نمی‌شود تا مشمول احکام نماز باشد.

د.

در سجده‌ی تلاوت ذکر خاصی واجب نیست و هر ذکری از خداوند در آن -اگر چه به زبان فارسی- کفایت می‌کند، بلکه اگر بدون ذکر و تنها با نیت سجده برای خداوند انجام شود هم کافی است؛

جز اینکه خواندن اذکار منطبق بر آیات سجده نظیر اذکار رسیده از علامه منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی بهتر است؛ خصوصاً در سجده‌ی سوره‌ی اسراء که ذکر **رَبَّنَا إِنِّي كَانُ وَعْدُ رَبَّنَا لَمَفْعُولًا** در آیه تعیین شده است.

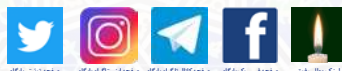

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصور هاشمی خراسانی
مجلسین با حکم و به پیشنهاد

www.alkhorasani.com

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.